

Retsopgøret i Danmark | Case: Grethe Bartram

INDHOLD:

1. Retsopgøret	2
2. Grethe (Maren Margrethe) Bartram, 1924-2017	4
3. 'Grethe Bartram dømtes til Døden', artikel i <i>Demokraten</i> , 29. november 1946	5
4. 'Grethe Bartram benaadet', artikel i <i>Aarhus Stiftstidende</i> , 9. december 1947	10
5. 'Udtalelser om Grethe Bartrams benaadning', artikel i <i>Aarhus Stiftstidende</i> , 10. december 1947 .	12
6. 'Storstikkeren Grethe Bartram er død'	14

Mange års indestængt harme over landssvigere fik luft i befrielsesdagene. En politisk demonstration i Odense 5.5.1945 krævede bl.a. død over stikkerne. De første døgn efter befrielsen blev i Odense præget af et voldsomt opgør mellem modstandsbevægelsen og et stort antal hipofolk, der den 6. maj forgæves forsøgte at befri nogle af de mange anholdte. I alt 14 frihedskæmpere og politibetjente samt 2 civile blev dræbt. I København blev der i det første døgn efter befrielsen dræbt 54 personer i ildkampe, mens 255 blev såret, og i Aarhus blev mindst 10 personer dræbt.

Fra: [http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Retsopgøret_i_Danmark/retsopgør_\(Retsopgøret_i_Danmark\)](http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Retsopgøret_i_Danmark/retsopgør_(Retsopgøret_i_Danmark))

1. Retsopgøret

Retsopgøret er betegnelsen for det juridiske opgør med de danskere, der havde støttet eller hjulpet den tyske besættelsesmagt i perioden fra 1940 til 1945. Efter befrielsen indførte Folketinget en række love om landsskadelig virksomhed med tilbagevirkende kraft, og der blev også indført dødsstraf. I alt blev over 30.000 interneret, 13.000 blev dømt og 46 blev henrettet. Hertil kom en række forretningsfolk, der blev tvunget til at tilbagebetale penge, der var tjent på såkaldt ”utilbørlige leverancer” til tyskerne.

Baggrund

Kravet om et fremtidigt retsopgør meldte sig hurtigt efter regeringens tilbagetræden den 29. august 1943. I efteråret 1943 udsendte Frihedsrådet således en pjece, der krævede et juridisk opgør efter krigen. Det var dog først i sommeren 1944, at der for alvor kom gang i det forberedende arbejde. Eksemplet fra Frankrig skræmte. Her havde man ikke forberedt noget opgør, og efterhånden som landet blev befriet, skete der vilkårlige likvideringer i titusindvis.

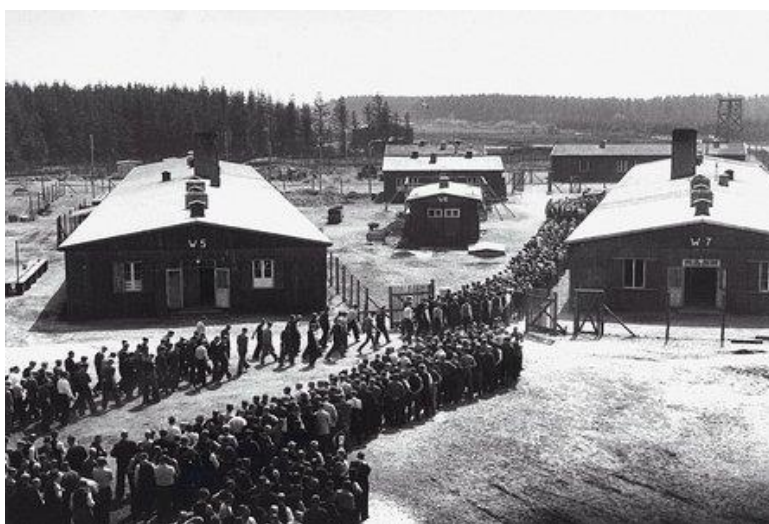
Modstandsbevægelsen og de danske politikere arbejdede sideløbende med at forberede et opgør. I de endelige forhandlinger måtte politikerne acceptere en række af modstandsbevægelsens krav om blandt andet minimumsstraffe, og at lovene også skulle omhandle handlinger begået før den 29. august 1943.

Retsopgørets forløb

Efter befrielsen påbegyndte modstandsbevægelsen interneringer af formodede landsforrædere efter det såkaldte centralkartotek, som var oprettet over mistænkte. I maj 1945 var stemningen ophidset, og mange uskyldige eller små fisk røg med i købet. Kvinder, der havde haft tyske soldaterkærester – såkaldte ”feltmadrasser” eller ”tyskerpiger” – blev ofte klippet skaldet, og der var enkelte tilfælde af summariske likvideringer af mistænkte stikkere.

Selve retsopgøret blev præget af, at den hektiske stemning efter befrielsen hurtigt fordampede. I begyndelsen blev der idømt strenge straffe, men disse mildnedes hurtigt. Allerede i 1946 vedtog Folketinget et revideret straffelovstillæg, der mildnede straffene og åbnede for prøveløsladelse. Med tiden slog justitsministeriet også ind på en benådningspraksis, og trods de strenge straffe var den sidste af de dømte under retsopgøret løsladt i 1960.

Den største gruppe af dømte udgjordes af danske, som havde været i tysk militærtjeneste. Hvis de ikke havde begået andre forbrydelser, kostede det typisk et par års fængsel. Flere forsvarere sig forgæves med, at den danske regering i 1941 havde godkendt, at de lod sig hverve.

Internerede i Fårhuslejren efter befrielsen. I august 1944 oprettedes Frøselvlejren af besættelsesmagten. Efter befrielsen ændredes navnet til Fårhuslejren, men den blev fortsat brugt som interneringslejr. Fra Frihedsmuseets billedarkiv.

En anden stor gruppe af dømte var de danskere, der havde arbejdet for den tyske besættelsesmagt, blandt andet som vagter, mens såkaldt "civilt lønarbejde" sjældent blev straffet. Menigt medlemskab af det danske nazistparti DNSAP blev heller ikke straffet.

Den gruppe, der blev hårdest dømt, var medlemmerne af de terrorkorps, der var særligt aktive fra og med sommeren 1944, og som stod bag adskillige mord. I denne gruppe faldt også de fleste dødsdomme. Lidt over tusind værnemagere, der havde udført arbejde for tyskerne, blev fængslet. Men for de fleste værnemageres vedkommende blev der kun tale om tilbagebetaling af uretmæssig fortjeneste.

Sideløbende med det egentlige retsopgør tog en række forskellige professioners foreninger stilling til medlemmernes ageren under besættelsen. Således fandtes for eksempel en tjenestemandsdømstol, og foreninger som Sagførerrådet, Dansk Forfatterforening og Den Almindelige Danske Lægeforening etablerede instanser, der kunne tage stilling til eksklusion af medlemmer for handlinger begået under besættelsen. En særlig institution var Den Parlamentariske Kommission, der skulle tage stilling til, om der kunne gøres et ansvar gældende over for danske politikere. Den afgav betænkning i 1955, og konklusionen blev, at der ikke var anledning til at rejse rigsretssag mod nogen politikere.

Debatten om retsopgøret

Retsopgøret blev ofte kritiseret i samtiden. Nogle mente, at straffene var for milde, og andre, at de var for strenge og vilkårlige. En fremtrædende jødisk sagfører kaldte således opgøret "et juridisk galehus". Både dengang og efterfølgende er det blevet debatteret, om det var rimeligt at indføre lovgivning, der havde tilbagevirkende kraft.

Særligt i tiden umiddelbart efter befrielsen kunne retsopgøret bringe sindene i kog. Store demonstrationer krævede "udrensning til tops og til bunds", som det hed. Mange mente, at retsopgøret lod de store forbrydere slippe for let, mens de små fisk blev straffet hårdt. Sandheden var dog snarere, at de sager, der kom for domstolene først, blev straffet hårdt, mens de sager, der kom for senere, nød godt af det generelle stemningsskift. Dette var dog ofte de store komplicerede sager, så påstanden havde en vis rigtighed.

Særligt blandt kommunisterne var der stor utilfredshed med, at mange store værnemagere gik fri. Dette hang sammen med, at flere kunne henvise til, at arbejdet var udført på foranledning af den danske regering som et led i samarbejds- og forhandlingspolitikken.

Retsopgøret var netop præget af den særlige danske situation. Det politiske system havde overlevet besættelsen stort set uantastet. Det betød, at kun få kunne gøres politisk ansvarlige, og at man således koncentrerede sig om mere direkte kriminelle handlinger.

Trods den megen kritik og de mange kontroverser slap Danmark dog relativt heldigt fra sit retsopgør. Stemningen i befolkningen krævede et opgør, og i forhold til mange andre lande blev udstrakt selvjustits fra befolkningens side undgået.

*En såkaldt "tyskerpige" klippes i dagene efter befrielsen, Maj 1945.
Fra Frihedsmuseets billedarkiv.*

<https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/retsopgoeret/>

2. Grethe (Maren Margrethe) Bartram, 1924-2017

Grethe Bartram - med tilnavnet 'storstikkeren fra Aarhus' - fungerede som Gestapoagent (dæknavn 'Thora') under besættelsen. Hun tilstod at have angivet op mod 70 landsmænd herunder familiemedlemmer, nære venner og gamle kammerater. I 1946 blev hun idømt dødsstraf men løsladt i 1956, hvorefter hun udvandrede til Sverige.

Opvækst

Grethe Bartram voksede op i Aarhus under små kår. Hjemmet var kommunistisk, hvorfor hun gennem hele sin barndom var medlem af forskellige kommunistiske børne- og ungdomsorganisationer. Hun forlod som 13-årig skolen og blev gift med en kommunistisk maskinarbejder, med hvem hun fik en søn. Ægteskabet blev opløst efter to år, og sønnen blev sat i pleje.

'Storstikkeren'

I kraft af sin familie, omgangskreds og tidlige medlemskab af Danmarks Kommunistiske Partis organisationer havde Grethe Bartram mange kontakter i det kommunistiske illegale miljø. I efteråret 1942 angav hun for første gang to mænd fra sin families omgangskreds for en sabotagebrand mod betaling af en dusør. Angivelsen resulterede i, at hendes bror også blev anholdt.

I sommeren 1943 afstedkom hendes angivelser, at hele ledelsen af det kommunistiske illegale arbejde i Aarhus blev trevlet op. For et månedligt beløb på 500-700 kr. blev hun i foråret 1944 fast angiver for Gestapo i Aarhus. Da de illegale miljøer omsider fattede mistanke til hende, arrangerede hun i 1944 en fingeret anholdelse af sig selv, hvorefter hun for en tid sad i Frøslevlejren sammen med anholdte modstandsfolk. Modstandsbevægelsen forsøgte senere at likvidere hende - et forsøg hun overlevede, hvorefter hun fungerede som både spion og angiver for Gestapo.

Grethe Bartram nåede at angive op mod 70 personer under besættelsen. 33 af disse blev ført til koncentrationslejre i Tyskland, hvoraf ni ikke overlevede.

Retssag, dødsdom og benådning

I befrielsesdagene forsøgte Grethe Bartram at skjule sig, men hun blev anholdt af modstandsbevægelsen den 10. maj 1945. Hun tilstod de fleste forhold under sin retssag efter krigen, og blev af Aarhus Byret den 29. november 1946 idømt dødsstraf.

Hun blev benådet for dødsstraf i december 1947. Justitsminister Niels Busch-Jensen refererede i sin benådningsindstilling til Grethe Bartrams unge alder, de økonomiske vanskeligheder hun havde haft med at forsørge sig selv og sit barn samt hendes opdragelse i en "antireligiøs, kommunistisk og materialistisk ånd". Årsagen havde reelt grund i, at man ikke siden 1861 havde henrettet en kvinde i Danmark. Opfattelsen var således, at man burde vige uden om dødsstraf, hvorfor hun i stedet blev idømt livsvarigt fængsel og løsladt i 1956. Hun udvandrede efter sin løsladelse til Sverige.

Grethe Bartram med tilnavnet 'storstikkeren fra Aarhus' fungerede som agent for det tyske politi Gestapo under dæknavnet Thora under besættelsen. Fra: Besættelsesmuseet Aarhus

Grethe Bartram blev både i sin samtid og eftertid genstand for stor undren og forfærdelse. Årsagen var ikke blot det store antal mennesker hun angav, men også at hun - formodentlig uden samvittighedsnag - angav familie, nære venner og kammerater. Hendes motiv blev imidlertid aldrig klarlagt, skønt hun blev underlagt en mentalundersøgelse.

Fængselsportræt af Grethe Bartram. Hun blev anholdt i befrielsesdagene i maj 1945 og dømt til døden det efterfølgende år, men blev benådet allerede i 1947 og i stedet idømt livsvarigt fængsel. I 1956 blev hun løsladt og udvandrede til Sverige. Fra: Besættelsesmuseet Aarhus

<http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/grethe-maren-margrethe-bartram-f-232-1924/>

Grethe Bartram, her 22 år gammel, modtager sin dødsdom i Aarhus Byret et år efter krigen. I alt 13.521 personer blev dømt under det såkaldte retsopgør. Ud af de 13.521 dømte under retsopgøret var blot 644 kvinder.

3. 'Grethe Bartram dømtes til Døden', artikel i *Demokraten*, 29. november 1946

Kildeintroduktion: Grethe (Maren Margrethe) Bartram (1924-2017), med tilnavnet 'storstikkeren' fra Aarhus, fungerede som agent for det tyske politi Gestapo under dækningsnavnet 'Thora' under besættelsen. I både sin samtid og eftertid var hun genstand for stor opmærksomhed, dels på grund af det store antal mennesker hun angav, dels fordi hun tilsyneladende uden samvittighedsnag angav både familiemedlemmer, nære venner og kammerater. I forbindelse med retsopgøret efter besættelsen blev hun i 1946 idømt dødsstraf for at have angivet 53 personer. Fordi hun var kvinde, blev dødsdommen ændret til fængselsstraf. I 1956 blev hun løsladt, hvorefter hun udvandrede til Sverige, hvor hun boede til sin død i 2017.

Nedenstående artikel fra den aarhusianske socialdemokratiske avis *Demokraten* omtaler domfældelsen over Grethe Bartram og illustrerer offentlighedens opmærksomhed på sagen.

Forsideartiklen om Grethe Bartrams dødsdom og fortsættelsen på side 8 i *Demokraten* den 29. november 1946. Fra: *Mediestream*

Grethe Bartram dømtes til Døden

Første Dødsdom over en Kvinde i Danmark efter Besættelsen

SOM DEN FØRSTE KVINDE i Danmark efter Besættelsen dømtes den 22-årige *Grethe Bartram* i Formiddag fra Livet. Dommen blev oplæst af Dommer Filip Hansen, da Retten var sat i Amtsraadssalen paa Tinghuset, og den havde følgende Ordlyd: ”Tiltalte Maren Margrethe Bartram, gift Thomsen, bør straffes paa Livet. De særlige Rettigheder frakendes hende for bestandig. Tiltalte bør betale Sagens Omkostninger, derunder 1500 Kr. i Salær til den for hende beskikkede Forsvarer, Landsretssagfører Bjøreng^[1], Aarhus”.

Da Dommeren havde afsluttet Domsoplæsningen, henvendte han sig til Grethe Bartram, der stod dødbleg foran ham:

– Denne Dom kan De inden 14 Dage appellere til Landsretten[...] Grethe Bartrams Forsvarer, Landsretssagfører M. Eriksen^[2], Skive, der paa Sagens Begyndelsesstadium var Fuldmægtig hos Landsretssagfører Bjøreng og dengang fik overdraget Sagen, appellerede straks paa Grethe Bartrams Vegne Dommen til Mildnelse ved Vestre Landsret.

’Jeg kan ikke modtage Dødsdom i en rød Jumper!’

Grethe Bartram kendt skyldig i alt med Undtagelse af to Forhold vedrørende Angiveri

Grethe Bartram var sat under Tiltale for 47 Forhold af Angiveri og for at have udøvet Tjeneste af politimæssig Karakter for Besættelsesmagten. Hun kendtes skyldig i alt med Undtagelse af Angiveri af Brødrene Ib og Preben Hansen, Sønner af Kunstmaler Thorvald Hansen^[3], og af Fru Kathrine Nielsen^[4], hos hvem hun logerede en Tid under Foregivende af, at hun var illegal. Blandt de 45 Angiverier, hun er kendt skyldig i, er 8 med dødelig Udgang i tyske Koncentrationslejre. Den unge Ib Hansen døde ogsaa i Tyskland, men Retten har altsaa fundet det Betænkeligt at statuere, at hans Anholdelse og paafølgende Deportation skyldes Angiveri fra Grethe Bartrams Side.

Bad om en anden Kjole

Dødsdommen kom næppe som nogen større Overraskelse for Grethe Bartram. Hendes Forsvarer havde forberedt hende paa, at Retten vilde tage Anklagemyndighedens Paastand om at bringe Straffelovens strengeste Straf i Anvendelse til Følge, og hun havde vist egentlig forsonet sig med, at det vilde gaa saadan. I hvert Fald bad hun paa en af Processens sidste Dage sin Mor om at bringe en anden Kjole op til sig i Arresten, idet hun sagde: ”Jeg kan da ikke modtage min Dødsdom i en rød Jumper”[...] Hun var i Dag klædt i en nydelig sort Kjole med mørkblomstret Nederdel og elegante Sko. Hun var mere bleg end hidtil under Sagens Behandling.

Hendes make-up var ligesom de øvrige Dage upaaklagelig, selvom hun har maattet nøjes med hjemmelavede kosmetiske Midler. Allerede et Kvarterstid før Domsafsigelsen skulde finde Sted, førtes hun – hvilket maatte forekomme lidt overflødigt – op til Retssalen, som paa dette Tidspunkt var ved at fyldes af Tilhørere.

Grethe Bartram blev anbragt ved den ene Væg, indtil en af Arrestbetjentene forbarmede sig over hende og sørgede for, at hun blev ført ind i et Lokale bag Retssalen, saa hun slap for at være Skydeskive for de mange nyfigne^[5] Blikke. Uden at man paa nogen Maade kan tale om et Sammenbrud hos Grethe Bartram, syntes man at kunne spore en vis Nervøsitet, ja, maaske endog Dødsskræmthed hos hende. Hun rystede svagt over hele Kroppen, da hun førtes ind i Retssalen, men var saavel under som efter Domsafsigelsen forbavsende rolig.

Man konstaterede en svag Skælven af Læberne, da Dommer Filip Hansen oplæste de skæbnesvangre Ord. Et Øjeblik svajede Grethe Bartram, som om hun vilde falde i Afmagt, men saa bed hun sig i Læben og rettede sig op. Da Dommeren nævnede Muligheden for Appel, var hun atter ganske rolig. Hun traadte høfligt til Side for sin Forsvarer. Grethe Bartram blev først ført tilbage til sin Celle, da Retssalen og Gangene i Tinghuset var ryddet af Politiet.

Aarhusianere i Kø fra Kl. 7

Ingen af de mange Aarhusianere, som har fulgt Retshandlingen fra Dag til Dag, ønskede at gaa Glip af dens Klimaks. Allerede ved 7-Tiden i Morges mødte de første Tilhørere frem ved Ting- og Arresthuset i Vester Allé, og i Løbet af kort Tid dannede der sig en stor Kø paa Tinghusets Trappe og videre ud. Politiet havde udkommanderet en stor Styrke, som under Ledelse af Politiassistent Sørensen sørgede for Ordenens Opretholdelse, og inde i selve Tinghuset havde Arrestforvarer Rasmussen og hans Mænd fuldt op at gøre.

Efter at Sagens Hovedpersoner, Pressens Repræsentanter og en Række aarhusianske Jurister havde faaet Adgang, blev der aabnet for Publikum, og Politiet havde det allerstørste Besvær med at holde Folk tilbage.

Politiassistent Sørensen, der udmærker sig ved stor fysisk Styrke, kunde bagefter vise et stærkt blødende Saar paa den ene Finger, som han havde paadraget sig i Kampens Hede. Der var virkelig Tale om *Kamp*.

Alle vilde frem til Retssalen, saa de kunde høre Dommen over denne unge Kvinde, der er en af Besættelsestidens mest sjælsraa og hensynsløse Forbrydere, og de vilde helst ogsaa se hende. De Mennesker, som havde taget Opstilling paa de reservedes Pladser, spærrede Udsigten for de øvrige Tilskuere, af hvilke mange derfor Kravlede op paa Borde eller i Vindueskarne. Nogle særlig opfindsomme Sjæle, der havde fundet en høj Stige, halede denne ind i Retssalen og kravlede op paa den. De blev ligesom dem paa Bordene og i Vindueskarmene kommanderet ned af Arrestforvarer Rasmussen, men da Dommer Filip Hansen[6] paabegyndte Oplæsningen af Dommen, var Bordene, Vindueskarmen og Stigen atter fuldt optaget af Tilhørere, der strakte Hals i Haab om at faa et Glimt af Grethe Bartram.

I samme Øjeblik, som Dommer Filip Hansen viste sig i Døren til Retssalen ledsaget af sine Meddommere, faldt der Ro over Tilhørerpladserne, og da Dommeren med et Blik paa Grethe Bartram sagde: "Saa faar De Deres Dom...", var der saa tyst i Lokalet, at en Hosten vilde have virket som et Tordenskrald.

Næppe havde Dommeren erklæret Retten for hævet med en Formaning til Tilhørerne om ikke at mase paa, før Diskussionen tog Fart. Alle havde Kommentarer at fremsætte til Dommen, som man dog fandt var den eneste retfærdige.

Den kommunistiske Ledelse frikendte Grethe Bartram

Det har under Sagens Behandling vakt megen Forundring, at den kommunistiske Bevægelse ikke sørgede for at uskadeliggøre Grethe Bartram, efter at man var blevet gjort bekendt med, at hun var suspect. Et fremtrædende Medlem af Modstandsbevægelsen i Aarhus gjorde i Formiddag overfor DEMOKRATENS Medarbejder denne Forundring til sin. Den paagældende havde igennem en Mellemand af den italienske Gestapotolk[7] Martini faaet Kendskab til Grethe Bartrams Meriter[8], som paa det daværende Tidspunkt omfattede Angiveri af 42 Personer. Han satte sig straks i Forbindelse med Ledelsen for den kommunistiske Modstandsbevægelse i Aarhus, og det blev her aftalt, at to Personer skulde rejse til København for at søge at finde Grethe Bartram. Det lykkedes dem ikke – af gode Grunde. Hun var nemlig ikke i København, men opholdt sig i Aarhus hos et Medlem af Modstandsbevægelsen, der intet anede om hendes Samarbejde med Gestapo, og som hjalp hende med

at farve Haar og plukke Øjenbryn ud. Da de to Modstandsfolk nogle Dage senere rejste tilbage til Aarhus, krydsede de Grethe Bartram, der nu var paa Vej til København.

– Det lykkedes virkelig Grethe Bartram at blive frikendt af Ledelsen for den kommunistiske Modstandsbevægelse, skønt Beviserne imod hende var mangfoldige, og det var herefter vanskeligt at faa Ram paa hende, da hun vendte tilbage til Aarhus. Martini fortalte, at Grethe Bartram var stærkt forelsket i Rothenberg^[9], og i øvrigt synes hun at have haft en meget fremtrædende Evne til charmere sine Omgivelser. Nogen anden Forklaring kan vel ikke findes paa, at hun ikke blev uskadeliggjort allerede kort Tid efter, at hun havde indledet sit Samarbejde med Gestapo. Hun har nu faaet sin retfærdige Dom, og om nogen Benaadning af hende bør der ikke blive Tale.

Ordforklaringer m.m.

[1] Niels Bjøreg (1890-1964): landsretssagfører i Aarhus 1922-1964.

[2] Mogens Erichsen: landsretssagfører, Skive.

[3] Ib Hansen (1928-1945): var under besættelsen 1940-1945 med til at udgive det illegale blad "Aarhus-Ekko"; blev i juni 1944 arresteret af Gestapo og overført til Horserødlejren, herefter Frøslevlejren og endeligt Hannover Stöcken-arbejdslejren i Tyskland, hvor han omkom den 15. marts 1945. Preben Hansen (1925-2000): var som sin bror Ib Hansen med til at udgive "Aarhus-Ekko" og var desuden en del af modstandsgruppen Samsing-gruppen i Aarhus; blev i juni 1944 arresteret af Gestapo og overført til Horserødlejren, herefter Vestre Fængsel, Frøslevlejren og endeligt Alt Garge-arbejdslejren i Tyskland. Thorvald Hansen (1895-1945): kunstmaler; var som sine sønner med til at udgive det illegale blad "Aarhus-Ekko"; blev i juni 1944 arresteret af Gestapo og overført til Horserødlejren, herefter Frøslevlejren og endeligt Alt Garge-arbejdslejren i Tyskland, hvor han omkom den 16. februar 1945. Grethe Bartram var under anklage for at have angivet Thorvald, Ib og Preben Hansen, men blev ikke kendt skyldig herfor.

[4] Farmaceut Cathrine Nielsen bosiddende i Klintegaarden i Aarhus, hvor Grethe Bartram under dække af at være på flugt fra Gestapo opholdt sig i slutningen af august 1944.

[5] Nyfigne: nysgerrige.

[6] Formodentlig Filip Hansen (1884-1968).

[7] Gestapo: det nazistiske Tysklands hemmelige politi.

[8] Meriter: en persons gerninger.

[9] Hermann Rothenberg (1906-1944): kriminalassistent ved Gestapo i Aarhus og Grethe Bartrams kontaktperson i Gestapo; blev dræbt under Royal Air Force's bombardement af Gestapos aarhusianske hovedkvarter i universitetskollegium 4 og 5 den 31. oktober 1944.

<https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/grethe-bartram-doemtes-til-doeden-i-demokraten-29-november-1946/>

4. 'Grethe Bartram benaadet', artikel i Aarhus Stiftstidende, 9. december 1947

Kildeintroduktion: Nedenstående artikel fra Aarhus Stiftstidende omtaler nyheden om Grethe Bartrams benådning. Benådning såvel som dødsdom vakte efterfølgende en ophidset offentlig debat ud fra et retfærdigheds- og ligestillings synspunkt.

Aarhus Stiftstidende Tirsdag 9. December 1947

Grethe Bartram benaadet

Dødsdommen ændres til livsvarigt Fængsel

(Fra vor Københavns-Redaktion.)

JUSTITSMINISTER Busch-Jensen har i Dag besluttet at benaade den 23-aarige Storstikkerske Grethe Bartram, Aarhus, der har angivet over 100 Modstandsfolk til Gestapo i Aarhus. Hun var ved alle tre Instanser dødsdømt, sidst ved Højesteret den 4. September i Aar.

Den officielle Meddelelse om Benaadningen kan ventes fra Justitsministeriet en af de første Dage. Grethe Bartram faar Dødsdommen ændret til livsvarigt Fængsel.

NAADE MAA GAA FOR RET OVER FOR EN KVINDE

Justitsminister Busch-Jensen udtaler: — Det er i dette Spørgsmaal hos de fleste Mennesker det mere følelsesbetonede Moment, der spiller ind. Over for en Kvinde maa Naade gaa for Ret. Der foreligger ikke noget om, at Politipolitionerne har nægtet at skyde Kvinder, men de fleste Mennesker mener, at man ikke bør gøre det.

Mange Benaadninger op mod Jul

Justitsministeren oplyser, at der op mod Jul kan ventes Benaadning af mange Fanger.

Efter Justitsministerens Udtalelse maa det betragtes som givet, at heller ikke Lorentzen-Gruppens Næstkommanderende, Anna Lund, der er dødsdømt ved to Instanser, bliver henrettet, men faar livsvarigt Fængsel.

Tredje Benaadning

Grethe Bartram er ikke den første Benaadede. For nogle Maanedes siden benaadedes Lokomotivfører John Nielsen, der var dømt for at have angivet to Modstandsfolk til Gestapo, og kort efter blev den 25-aarige Mekaniker Erland Jensen benaadet. Han var dømt for Tortur og Angiverier.

Grethe Bartram har fra den første Dag, hun blev anholdt, ved flere Lejligheder udtalt, at hun ikke troede, hun blev henrettet, skønt hun fire Gangt var dødsdømt, første Gang af Modstandsbevægelsen i December 1944. Hun overlevede Attentatet kort efter denne Dødsdom og fortsatte sine Angiverier fra Sygesengen.

Grethe Bartram, da hun dødsdømtes ved Aarhus Særret.

Udklip fra Aarhus Stiftstidende den 9. december 1947. Fra: Besættelsesmuseet Aarhus

Grethe Bartram benaadet

Dødsdommen ændres til livsvarigt Fængsel

(Fra Københavns-Redaktion.)

Justitsminister Busch-Jensen har i Dag besluttet at benaade den 23-aarige Storstickerske Grethe Bartram, Aarhus, der har angivet over 100 Modstandsfolk til Gestapo i Aarhus. Hun var ved alle tre Instanser dødsdømt, sidst ved Højesteret den 4. September i Aar.

Den officielle Meddelelse om Benaadningen kan ventes fra Justitsministeriet en af de første Dage. Grethe Bartram får Dødsdommen ændret til livsvarigt Fængsel.

NAADE MAA GAA FOR RET OVER FOR EN KVINDE

Justitsminister Busch-Jensen udtaler:

- Det er i dette Spørgsmaal hos de fleste Mennesker, det mere følelsesbetonede Moment, der spiller ind. Over for en Kvinde maa naade gaa for Ret. Der foreligger ikke noget om, at Politipelotonerne har nægtet at skyde en Kvinde, men de fleste Mennesker mener, at man ikke bør gøre det.

Mange Benaadninger op mod Jul

Justitsministeren oplyser, at der op mod Jul kan ventes mange Benaadninger af mange Fanger. Efter Justitsministerens Udtalelse, må det betragtes som givet, at heller ikke Lorentzen-Gruppens Næstkommanderende, Anna Lund, der er dødsdømt ved to Instanser, bliver henrettet, men faar livsvarigt Fængsel.

Tredje Benaadning

Grethe Bartram er ikke den første Benaadede. For nogle maaneder siden benaadedes Lokomotivfører Johs. Nielsen, som var dømt for at have angivet to Modstandsfolk til Gestapo, og kort efter blev den 25-aarige Mekaniker Erland Jensen benaadet. Han var dømt for Tortur og Angiverier.

Grethe Bartram har fra den første Dag, hun blev anholdt, ved flere Lejligheder udtalt, at hun ikke troede, hun blev henrettet, skønt hun fire Gange var dødsdømt, første Gang af Modstandsbevægelsen i December 1944. Hun overlevede Attentatet kort efter denne Dødsdom og fortsatte sine Angiverier fra Sygesengen.

<http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/aarhus-stiftstidende-912-1947-grethe-bartram-benaadet/>

5. 'Udtalelser om Grethe Bartrams benaadning', artikel i Aarhus Stiftstidende, 10. december 1947

Kildeintroduktion: Nærværende uddrag af Aarhus Stiftstidende 10. december 1947 citerer forskellige udtalelser vedrørende den almindelige holdning til Grethe Bartrams benaadning.

Udklip fra Aarhus Stiftstidende den 10. december 1947. Fra: Besættelsesmuseet Aarhus

Onsdag Aften 10. Decbr.

Udtalelser om Grethe Bertrams Benaadning:

Handlingen bør være afgørende - Ingen Forskel paa Mand og Kvinde i denne Sag

Den dødsdømte Storstickerske Grethe Bartrams Benaadning til livsvarigt Fængsel har vakt stærk Diskussion og vakt Harme hos mange. Justitsminister Busch-Jensens Udtalelser om, at over for en Kvinde maa Naade gå for Ret, har i dette Tilfælde ingen Tilhængere blandt en række Aarhusianere og Aarhusianerinder, som i Dag svarer på Aarhus Stiftstidendes Spørgsmaal om deres Syn på Benaadningen. Mange kalder Benaadningen en Triumf for Storstickersken, der bl.a. har udtalt: - Herhjemme er man saadan -

[...] Den sidste Udtalelse er for optimistisk. Livsvarigt Fængsel er efter Straffelovstillæget Fængsel, saa længe hun lever. Hun kan heller ikke prøveløslades. Det menes at Grethe Bartram skal afsone Straffen i Horserød-lejrens særlige Kvinde-Afdeling for Landsforrædere.

Ufatteligt

Købmand Emil Sejersen, Aarhus, siger:

- Man maa frygte at Benaadningen kan give Anledning til almindelig Opstand. Det er ufatteligt, at Justitsministeren, der var Modstandsmand, ka[n] træffe saadan en Afgørelse. Jeg frist[es] til at skrive til ham og foreholde ha[m] dette. Man ville kunne samle Hundred[e-]Tusinder af Underskrifter paa en Protestskrivelse. Man stemmer ikke o[m] et Menneskeliv, men fik vi Folkea[f]stemning, er jeg ikke i Tvivl om Resu[l]tatet. Samfundet bør blive et saa fa[r]ligt Individ kvit uanset dets Køn.

Handlingen afgørende

Amtsraadssekretær, Frk. Sigri[d] Ammitzbøll:

- Principielt er jeg Modstander [af] Dødsstraf. Men naar vi har den b[ør] den gælde lige for Mænd og Kvind[er]. Handlingen - ikke Kønnen - maa [be]stemme Straffen.

Man bør se paa Forbrydelsen

Professor, Dr. phill. Andre[as] Blinkenberg:

- Jeg er forbavset over Benaadn[in]gen og over, at der skal gøres Fors[kel] på Mand og Kvinde. Man bør se p[aa,] hvad Forbrydelsen er. Mere er [der] ikke at sige om den Ting.

Dette er ikke Ligeberettigelse

Professorinde Dahl:

- Jeg synes, at alle Kvindesags-F[or]kæmpere maa blive oprørte. Dette er jo ikke Ligeberettigelse. Og naar G[re]the Bartram ikke var for kvindelig [til] at fortsætte sin Stikkervirksomh[ed], mens hun laa dødssyg forstaa [jeg] ikke Justitsministerens Tale om [det] følelsesbetonede Moment og om [at] lade Naade gaa for Ret.

-- -- -- Vi henviser til ledende Artikel: [Be]naadningen. Side 7.

<http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/aarhus-stiftstidende-udtalelser-om-grethe-bartrams-benaadning-1012-1947/>

6. 'Storstikkeren Grethe Bartram er død', artikel i *Aarhus Stiftstidende*, 31. januar 2017

AF: SØREN WILLUMSEN

Stiften.dk | Publiceret 31. januar 2017 | Opdateret 02. februar 2018

Grethe Bartram er død. 92 år gammel.

Grethe Bartram stak 53 modstandsfolk i Aarhus under Besættelsen i 1940-45. Otte af dem blev dræbt. Efter krigen blev hun dømt for stikkeri og blev dødsdømt, men senere løsladt. Hun rejste til Sverige, hvor hun nu er død, 92 år gammel.

SVERIGE/AARHUS: Hendes stikkeri under *de fem forbandede år* under besættelsen var uden lige. Nu er hun død, 92 år gammel. Det skriver Hallands Nyheter.

Under besættelsen angav hun 53 modstandsfolk, hovedsageligt fra Aarhus. Af dem var 15 blevet udsat for tortur, 35 endte i tyske koncentrationslejre og otte var døde eller meldt savnet, da befrielsen kom.

Selv erkendte Grethe Bartram efter befrielsen i 1945 sit stikkeri og blev dømt til døden, men blev løsladt efter 10 års fængsel, og fik et langt liv. Hun døde i den forløbne uge næsten 93 år gammel i sit selvvalgte eksil i Sverige.

Grethe Bartram blev kendt som storstikkeren fra Aarhus. Hun blev født 23. februar 1924 i Aarhus som Maren Margrethe "Grethe" Bartram. Kun 17 år gammel blev hun gift og derefter gravid og fødte en søn i 1941.

Hendes mand kom ud for en alvorlig ulykke og kunne ikke forsørge den lille familie. Så Grethe Bartram levede under vanskelige økonomiske forhold. Og det var efter krigen da også hendes forklaring på, hvorfor hun i 1942 gik til politiet med oplysninger om, hvem der stod bag en brand til Skorup Jensens Skrædderværksted i Fredericiagade 21.

Dermed angav hun også sin egen bror Christian Bartram, der ligesom hele familien var engageret i illegalt arbejde. Broderen blev fængslet, og Grethe Bartram fik 1.000 kroner i belønning for sit stikkeri. Siden angav hun sin egen mand og nære bekendte.

Med hendes oplysninger igennem de næste tre år formåede Gestapo, det tyske hemmelige politi, at trævle det meste af den århusianske modstandsbevægelse op. Især gik det hårdt ud over de kommunistiske grupper.

Efter besættelsen blev hun dødsdømt i byretten, og siden stadfæstede både Landsretten og Højesteret dødsdommen. Men straffen blev i 1947 ændret til livsvarigt fængsel. Justitsministeren anførte ved benådningen, at Bartram havde været ganske ung på gerningstidspunktet, hun var blevet opdraget i en "antireligiøs, kommunistisk og materialistisk ånd", og hun havde haft økonomiske vanskeligheder. Benådningen bundede samtidig i, at man ikke siden 1861 havde henrettet en kvinde i Danmark.

Grethe Bartram arbejdede som model for kunstnerkredse med tilknytning til det illegale arbejde, og hun hørte, mens hun sad model, om deres forberedelser til sabotager. Foto fra bogen "Århus i billeder"

I 1956 blev Grethe Bartram løsladt og rejste derefter til Vessingebro i Halland i Sverige under sit tilgiftede navn Margrethe Thomsen. Her delte hun hjem med en anden kvinde og var med til at drive et lille kraftværk.

Margrethe Thomsen (Grethe Bartram) blev også kendt for en helt anden beskæftigelse, nemlig som en af Sveriges bedste flue-bindere med postordresalg af fluer til lystfiskeri, skriver Halland Nyheter, der også har omtalt dødsfaldet tirsdag.

En journalist og en fotograf fra Århus Stiftstidende fandt i marts 2010 Grethe Bartram i den lille by i Sverige, hvor hun boede, for at få svar på de mange spørgsmål, der trængte sig på omkring Grethe Bartrams historie. Hun ønskede ikke at lade sig fotografere, men gav et interview, der også blev optaget på lyd. Her gav hun udtryk for en lille smule anger og sagde, at hun ville ønske, at det ikke havde fundet sted i det hele taget.

I dette hus i Sverige boede Grethe Bartram i mange år sammen med en veninde. Foto: Axel Schiütt

Hun siger videre på en lydoptagelse til avisen om sit stikkeri:

- Det var ligesom en sidste udvej, at få lidt penge, fordi min mand var faldet ned fra en skorsten og ikke kunne arbejde. Jeg havde ingen penge og knapt mælk til min søn. Så så jeg en annonce i Århus Stiftstidende om en dusør på 1.000 kroner for at afsløre, hvem der stod bag en brand. Jeg vidste jo, det var min storebror. Så jeg fik pengene, og der blev til nyt tøj til barnet og nye sko. (...) Jeg tror, der var mange flere, der arbejdede med tyskerne dengang. (...) Jeg tror ikke, jeg havde forstand til at have dårlig samvittighed. Men når man har siddet 10 år i Horserød, har man haft tid nok til at tænke over det. (...) Om jeg har haft et godt liv? Det er der nok mange, der ikke ønsker.

<https://stiften.dk/aarhus/Storstikkeren-Grethe-Bartram-er-doed/artikel/434554>